

11.8.2008

Dnro 3537/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

POLIISIMIEHEN TEKEMÄKSI VÄITETYN RIKOKSEN TUTKINTA

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 26.10.2006 päivätyissä sähköpostiviesteissään poliisin menettelyä. Hän epäili, että poliisin tietojärjestelmistä oli oikeudettomasti luovutettu hänen liikenne rikoksiaan koskevia tietoja yksityishenkilölle (A). Kantelija piti virheellisenä sitä, ettei tätä hänen poliisille ilmoittamaansa asiaa tutkittu syyttäjän johdolla. Kantelijan mukaan poliisi ei selvittänyt asiaa kunnolla.

- - -

3

RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Selvityksen mukaan kantelija soitti 27.4.2006 Koillis-Savon kihlakunnan poliisipäällikölle kertoen A:n saaneen joltain henkilöltä Nilsiästä tietää kantelijan ajo-oikeuteen liittyviä, salassa pidettäviä tietoja. Kantelija epäili tietojen olevan peräisin poliisista. Poliisipäällikkö oli todennut, että kantelija voi halutessaan tehdä tutkintapyynnön ja että joka tapauksessa asiaa selvitetään "laillisuusvalvonnan kannalta". Poliisipäällikön mukaan kantelija pyysi vielä samana päivänä, ettei asiaa tutkittaisi. Poliisipäällikkö joka tapauksessa soitti A:lle, joka kertoi, ettei ollut saanut tietoja poliisilta vaan "ystävältään siviilistä, joka oli tiennyt asiat". Poliisipäällikkö kertoo ilmoittaneensa 1.6.2006 kantelijalle, ettei asia anna aiheutta enempään toimenpiteisiin.

Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksella on 7.6.2006 kirjattu ilmoitus - - -. Sen mukaan kantelija pyysi tuona päivänä poliisia selvittämään, mistä A oli saanut kantelijan ajo-oikeutta koskevat tietonsa. Ilmoituksen mukaan kantelija epäili tietojen vuotaneen "Vaasan alueen poliisista". Kantelija oli toimitanut poliisille myös sähköpostiviestit, jotka selvittivät sitä, mitä tietoja A:lla oli ollut. Kantelija kuultettiin 7.6.2006 asianomistajana ja vielä samana päivänä asiakirjat siirrettiin komisarion päätöksellä Vaasan kihlakunnan poliisilaitokselle.

Vaasassa asiasta kirjattiin rikosilmoitus - - - epäilystä salassapitorikoksesta. Jo sitä ennen A oli 28.6.2006 kuulteltu Vaasan kihlakunnan poliisilaitoksella rikoksesta epäiltynä. Asian tutkinnanjohtaja rikoskomisario päätti 8.8.2006 lopettaa esitutinnan, koska hän katsoi, ettei asiassa voitu osoittaa tapahtuneen rikosta.

Kantelija teki lokakuussa 2006 poliisin menettelystä nyt käsiteltävänä olevan kantelun. Pyysin marraskuussa 2006 sisäasiainministeriön poliisiosastoa hankkimaan tarvittavan selvityksen poliisinme-

nettelyn tutkimiseksi. Pyysin kiinnittämään huomiota muun muassa siihen, oliko asia tullut saattaa syyttäjän arvioitavaksi ja oliko toimitettu esitutkinta ollut riittävän laaja.

Tämän jälkeen asiassa kirjattiin 4.1.2007 Vaasan kihlakunnan poliisilaitoksella uusi rikosilmoitus --- epäilystä virkasalaisuuden rikkomisesta. Kyse oli sen tutkimisesta, oliko joku virkamies syyllistynyt kantelijan epäilemään rikokseen eli tietovuotoon.

Tässä asiassa kuultiin vielä A:ta todistajana sekä erästä Vaasan hovioikeuden osastosihteeristä ja Kuopion käräjäoikeuden toimistosihteeristä epäiltyinä virkasalaisuuden rikkomisesta. Vaasan kihlakunnansyyttäjä teki 13.4.2007 molempien epäiltyjen osalta syyttämättä jättämispäätöksen. Esitutkinnaan mukaan A:n Vaasan hovioikeudessa työskentelevä ystävätär oli oma-aloitteisesti soittanut Kuopion käräjäoikeuden Nilsiän sivukansliaan ja saanut sieltä tiedon kahdesta tuossa käräjäoikeudessa käsitellystä kantelijan asiasta. Asiassa ei ollut näytetty, että A:n ystävättärelle olisi annettu muita kuin julkisia tietoja. Näin ollen Vaasan kihlakunnansyyttäjä katsoi, ettei ollut perusteita nostaa syytettä.

Kun kantelun johdosta tekemäni selvitys- ja lausuntopyyntö tuli poliisipäällikön tietoon, hän puolestaan lähetti asiakirjat Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen poliisirikosten tutkinnanjohtajana toimivalle viralliselle syyttäjälle arvioitavaksi. Asiassa toimitettiin esitutkinta, jossa oli kyse siitä kantelijan väitteestä, ettei hänen poliisipäällikölle ilmoittamaansa asiaa ollut käsitelty laillisessa järjestyksessä ns. poliisirikosasiana. Poliisipäällikköä kuultiin asiassa syylliseksi epäiltynä. Esitutkinnaan perusteella Itä-Suomen syyttäjänviraston kihlakunnansyyttäjä teki 20.11.2007 syyttämättä jättämispäätöksen poliisipäällikön menettelystä. Kihlakunnansyyttäjän mukaan poliisipäällikkö ei ollut syyllistynyt asiassa rikokseen.

3.2 Kannanotto

3.2.1 Yleistä

Pääsääntö on, että rikosasian tutkinnanjohtajana toimii poliisimies. Tästä poikkeuksena on esitutkinnaan 14 §:n 2 momentissa säädetty, että poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkintaa johtaa kuitenkin aina virallinen syyttäjä – lukuun ottamatta rikesakkoasiana ja rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä asioita, jollaisesta nyt ei ole kyse.

Tätä järjestelyä on perusteltu esitutkinnaan puolueettomuutta kohtaan tunnettavan luottamuksen säilyttämisellä ja esitutkinnaan asianmukaisuuden turvaamisella (hallituksen esitys 131/1996).

Tapahetken voimassa olleen (ja nykyisenkin) sisäasiainministeriön ohjeen mukaan jos ilmoituksessa väitetään poliisimiehen syyllistyneen rikokseen, tulee asia käsitellä esitutkinnaan 14 §:n 2 momentin mukaisessa menettelyssä. Edelleen ohjeen mukaan tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä päättää mm. esitutkinnaan aloittamisesta tai toimittamatta jättämisestä ja tutkinnaan lopettamisesta. Ohjeessa todetaan erikseen, että poliisilla ei ole toimivaltaa ratkaista, onko asiassa syytä epäillä rikosta ja toimitetaanko esitutkinta. Poliisin rooli tällaisessa asiassa on siis kirjata ilmoitus ja siirtää jatkotoimenpiteet syyttäjänviranomaisen harkittavaksi. Totean vielä, että mainitun ohjeen mukaan syyttäjän johtama esitutkinta toimitetaan aina muussa kuin rikoksesta epäillyn poliisimiehen toimipaikan yksikössä. Tälläkin tavalla pyritään – poliisiorganisaation ulkopuolisen tutkinnanjohtajan lisäksi – turvaamaan tutkinnaan puolueettomuutta ja myös yleistä luottamusta tähän puolueettomuuteen.

3.2.2 Menettely Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksella

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella voin yhtyä Itä-Suomen syyttäjävirston kihlakunnansyyttäjän päätökseen siitä, ettei poliisipäällikkö ole syyllistynyt tässä asiassa rikokseen. Sen perusteella, mitä tietoja poliisipäällikön on näytetty saaneen asiasta, en katso hänen ylipäättään menetelleen moittitavasti, kun hän ei siirtänyt asiaa syyttäjän arvioitavaksi. Tilanne on selvityksen valossa ollut se, että kantelija jäi 1.6.2006 vielä harkitsemaan ilmoituksen tekemistä. Tämän jälkeen poliisipäällikkö ei selvityksen mukaan ole ollut kantelijan kanssa yhteydessä. Poliisipäällikkö ei muutoinkaan näytä saaneen tietää, että kantelija teki 7.6.2006 asiassa ilmoituksen Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitokselle, jossa hänet kuulusteltiin. Tämä johtunee siitä, että asia siirrettiin jo samana päivänä Vaasaan.

Poliisipäällikön ja kantelijan näkemykset siitä, neuvoiko poliisipäällikkö riittävästi mahdollisista jatko-toimenpiteistä, eroavat toisistaan. Käytettävissä olevan selvityksen perusteella ei ole osoitettavissa, että poliisipäällikkö olisi laiminlyönyt neuvontavelvollisuutensa.

Sen jälkeen kun S-ilmoitus oli kirjattu ja kantelija kuulusteltu, poliisin tiedossa oli, että hän epäili poliisin antaneen luvatta häntä koskevia tietoja A:lle. Tällöin olisi jo ollut mahdollista siirtää asia syyttäjän harkittavaksi. Kun asia on kuitenkin heti siirretty Vaasan kihlakunnan poliisilaitokselle, jolle viimekätinen vastuu asian siirtämisestä syyttäjälle on näin tullut, en katso olevan aihetta käsitellä enemmälti Koillis-Savon kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä. Totean kuitenkin, että olisi ollut perusteltua ainakin se, että komisario olisi kiinnittänyt Vaasan kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota siihen, että hänen käsityksensä mukaan oli Vaasan kihlakunnan poliisilaitoksen asia arvioida syyttäjän kykemistä mukaan asian tutkintaan. Viitataan rikoskomisarion lausumaan siitä, että hän ajatteli Koillis-Savon poliisin jo tiedustelleen jutun tiimoilta mahdollisia poliisirikosepäilyjä. Saatan komisarion tietoon myös jäljempänä kohdassa 3.2.3 esittämäni näkökohdat asian siirtämisestä syyttäjän arvioitavaksi.

3.2.3 Menettely Vaasan kihlakunnan poliisilaitoksella

Olisiko asia tullut siirtää syyttäjän arvioitavaksi?

Kantelija on kuulustelussaan 7.6.2006 todennut epäilevänsä kyseessä olevan virka- ja tietovuotorikoksen ja että hän oli epäillyt A:n saaneen tiedon Vaasasta, jonka alueen poliiseihin A:lla oli kantelijan mukaan yhteyksiä. Asiassa kirjatun S-ilmoituksen mukaan " (kantelijan nimi) epäilee tietojen vuotaneen A:lle Vaasan alueen poliisista".

Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto on katsonut, että väitetyn poliisirikoksen osalta asia olisi tullut siirtää syyttäjälle, koska vain syyttäjällä on toimivalta ratkaista, onko asiassa syytä epäillä rikosta ja toimitetaanko esitutkinta. Voin yhtyä tähän käsitykseen seuraavin tarkennuksin.

Kantelijan väite ei ole ollut siinä mielessä täysin yksiselitteinen, että tämäntyyppiseen tietovuotoon voisi syyllistyä muukin poliisin palveluksessa oleva virkamies kuin poliisimies (eräistä muista virkamiehistä puhumattakaan). Kun kantelija on kuulustelussaan kuitenkin viitannut A:n yhteyksiin "Vaasan alueen poliiseihin", katson että tämä on tarkoittanut nimenomaan poliisimiehiä, eikä esimerkiksi toimistohenkilökuntaa.

Asia tulee käsitykseni mukaan käsitellä esitutkintalain 14 §:n 2 momentissa säädetyssä järjestyksessä myös silloin, kun rikosta on syytä epäillä, mutta on epäselvää, voidaanko siitä välttämättä epäillä juuri poliisimiestä. Joka tapauksessa se, että esitutkinnassa on myöhemmin paljastunut A:n saaneen tietonsa muualta kuin poliisimieheltä, ei tietenkään vaikuta siihen, miten esitutkinnan alkuvaiheen menettelyä tulee arvioida. Myöskään se, että asiassa on ollut epäilyinä muukin kuin poliisimies (eli

A), ei vaikuta poliisimiestä kohtaan esitetyn rikosepäilyyn käsittelyyn. Tässä tapauksessa asia olisi siis ainakin aluksi tullut kahden tutkinnanjohtajan alaisuuteen.

Käsitykseni mukaan kantelija on tutkintapyyntönsä ja kuulustelussaan esittänyt niin yksilöidyn epäilyn (jonkun) poliisimiehen syyllistymisestä rikokseen, että asia olisi tullut siirtää syyttäjän arvioitavaksi. Rikoskomisario on tutkinnanjohtajana viime kädessä vastuussa siitä, että asiaa ei siirretty poliisimieheen kohdistuvaa rikosväitettä koskevilta osin syyttäjän arvioitavaksi. Hän ei ole voinut luottaa siihen kertomaansa oletukseen, että "Koillis-Savon poliisi olisi jo jutun tiimoilta tiedustellut mahdollisia poliisirikosepäilyjä." Kun tilanne on ollut jossain määrin tulkinnanvarainen, pidän riittävänä, että saatan käsitykseni rikoskomisarion menettelystä hänen tietoonsa.

Toimitetun esitutinnan puutteet

Muiden kuin poliisimiesten väitettyjen rikosten osalta Vaasan kihlakunnan poliisilaitos on voinut toimittaa esitutinnan. Komisarion johtamassa esitutkinnassa - - - on kuulusteltu kantelijaa asianomistajana ja A:ta epäiltynä. Muita henkilöitä ei ole kuultu. Tämä esitutkinta antaa aihetta seuraavaan arvosteluun.

Ensinnäkin pidän virheellisenä sitä, että A:n epäilyksi rikokseksi on katsottu salassapitorikos. Siitä säädetään rikoslain 38 §:n 1 §:ssä seuraavaa:

Joka laissa tai asetuksessa säädetyn taikka viranomaisen lain nojalla erikseen määräämän salassapitovelvollisuuden vastaisesti

- 1) paljastaa salassa pidettävän seikan, josta hän on asemassaan, toimessaan tai tehtävää suorittaessaan saanut tiedon, taikka
- 2) käyttää tällaista salaisuutta omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 40 luvun 5 §:n mukaan, salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Salassapitorikoksen tekijänä voi olla vain sellainen henkilö, jolla on salassapitovelvollisuus jonkun seikan suhteen. A:lla ei selvityksen mukaan ole ollut salassapitovelvollisuutta nyt kysymyksessä oleviin tietoihin. Hän ei siis ole edes teoriassa voinut syyllistyä salassapitorikokseen, eikä esitutkintaa häntä kohtaan olisi tullut aloittaa tästä rikoksesta. Sen sijaan A olisi voinut syyllistyä yllytykseen virkasalaisuuden rikkomiseen, kuten kantelija on kuulustelussaan esittänyt.

Toiseksi kiinnittää huomiota esitutinnan suppeus. A on kertonut muun muassa, että "kukaan poliisi ei ole minulle kertonut mitään (kantelijan nimi) ... olen saanut tietää (kantelijan nimi) ajo-oikeusasiat yhdeltä naiselta".

Asiakirjoista ei käy ilmi, että A:lta olisitässä esitutkinnassa kysytty tarkemmin tästä naisesta. Kantelija toteaa kantelussaan, että "jos asian välittäjänä onkin siviilihenkilö, niin taustalta löytyy henkilö, joka käyttää poliisin järjestelmiä väärin". Tämä on ymmärrettävä näkemys ja vastausta vaille jää se, miksi A:lle tietoja antaneen henkilöllisyyttä ei tässä esitutkinnassa enemmälti selvitelty. Rikoskomisario itsekin toteaa, että kun A ei ollut voinut syyllistyä kyseiseen rikokseen, olisi ollut luonnollista tutkia asia perusteellisemmin. Rikoskomisarion mukaan myös muut virkamiehet (kuin poliisimiehet) olivat mukana "virkarikoskaavailuissa", mutta nämä ajatukset eivät hänen mukaansa johtaneet tutkintasteelle. Uudessa esitutkinnassa - - -, jossa tutkittiin mahdollista virkarikosta, A on nimennyt tietolähteensä.

Esitutinnan lopettaminen saattamatta asiaa syyttäjälle nyt kyseessä olevalla tavalla edellyttää, että on käynyt selville, että rikosta ei ole tehty. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tällainen päätös edellyttää myös, että asiaa on selvitetty niin pitkälle kuin mahdollista (Helminen–Lehtola–Virolainen:

Esitutkinta ja pakkokeinot s. 253). Katson, että tässä tapauksessa asiaa ei ole selvitetty riittävästi, jotta olisi ollut perusteet päätyä siihen, että asiassa ei ole tapahtunut rikosta kuten rikoskomisario on päätöksessään 8.8.2006 katsonut.

Kiinnitän rikoskomisarion huomiota siihen, että tutkinnassa on huolella arvioitava, mitä rikosta on syytä epäillä ja että esitutkinnan lopettamispäätöksen tulee perustua riittävän laajaan tutkintaan.

4

LOPPUTULOS JA TOIMENPITEET

Saatan käsitykseni rikoskomisarion tietoon kohdassa 3.2.3 esittämäni käsitykset hänen menettelystään. Lähetän päätöksestäni jäljennöksen myös komisariolle kohdassa 3.2.2 lausumani johdosta.

Muhin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.